

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE KARŞI VERİLEN KÜRESEL MÜCADELE VE AVRUPA BİRLİĐİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Seven ERDOĞAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
seven.erdogan@erdogan.edu.tr

Öz

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte güvenlik kavramı kapsamlı bir şekilde yeniden tanımlandı. Bu ortamda iklim değişikliğiyle mücadele de uluslararası güvenliğin kapsamına dâhil edildi. Zira gereken önlemler alınmazsa devam eden süreç gezegenin geleceğini tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. İklim değişikliğiyle başa çıkmak üzere 1990 sonrası dönemde Birleşmiş Milletler çatısı altında yürütölen küresel bir mücadele söz konusudur. Avrupa Birliği, bu anlamda gösterilen çabaların önde gelen aktörlerinden biri olmuştur. Avrupa Birliği'nin bu alandaki liderliği ilk olarak 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü için gerçekleştirilen görüşmelerde gözlenmiştir. Birlik, 2015 yılında imzalanan Paris Sözleşmesi ile ortaya çıkan yeni iklim değişikliğiyle mücadele rejiminin ortaya çıkmasında da önemli rol oynamıştır. Bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği'nin iklim değişikliğine karşı verilen küresel mücadeledeki rol ve etkinliğini analiz etmektir. İlk etapta küresel iklim değişikliği rejiminin gelişimi üzerinde durulacaktır. Sonrasında Avrupa Birliği'nin küresel iklim değişikliğiyle mücadele rejiminin oluşumuna katkısı ele alınacaktır. Çalışmanın son bölümünde Avrupa Birliği'nin iklim değişikliğiyle mücadeledeki rolü ve etkinliği güçlü ve zayıf yönlerinden hareketle incelenecektir. Çalışmanın genel sonucu Avrupa Birliği'nin özellikle son 20 yıllık dönemde iklim değişikliğine karşı yürütölen mücadelede yadsınamaz bir liderlik rolüne sahip olduğu ve bu rolün diğer aktörler tarafından da kabul gördüğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, İklim Değişikliği, Liderlik, Kyoto Protokolü, Paris İklim Sözleşmesi.

THE GLOBAL EFFORTS AIMING TO COMBAT CLIMATE CHANGE AND THE EUROPEAN UNION

Abstract

The concept of security was redefined in a more comprehensive way after the end of the Cold War. In this context, climate change has turned into an issue covered under the international security. If the relevant measures to combat with the climate change aren't taken, the future of the earth is under a great threat. There is a global effort taken under the United Nations framework to fight against the climate change since 1990. European Union has been one of the leading actors of the global efforts. This leadership of the Union was firstly observed during the talks paving way to the Kyoto Protocol in 1997. European Union also contributed actively to the formation of the current international climate change regime formalized in 2015 with the Paris Agreement. The study aims to provide an account of the role and effectiveness of the European Union in the universal efforts paid for combatting climate change. Initially, the development path of the universal climate change regime in the historical context is provided. Afterwards, the European Union's involvement to the formation of the universal climate regime is evaluated. The last part of the study provides an analysis of the role and effectiveness of the European Union by considering its weaknesses and strengths. The study concludes that the

¹ Bu çalışma 11-13 Mayıs 2018 tarihlerinde Viyana'da gerçekleşen 8th International Conference of Strategic Research on Scientific Studies and Education isimli Konferans'ta sözlü olarak sunulmuştur.

European Union has played an undeniable leadership role in the universal efforts targeting the climate change in the last two decades and this leadership has gained a widespread international recognition.

Keywords: European Union, Climate Change, Leadership, Kyoto Protocol, Paris Agreement.

1. Giriş

Su buharı, karbon dioksit², metan ve azot oksitten oluşan sera gazları dünya atmosferinde her zaman var olarak yeryüzü sıcaklığının, dünya üzerinde yaşamın devam etmesine imkân veren bir düzeyde kalmasını sağlamışlardır. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan yeni türdeki insan faaliyetleri neticesinde atmosferde bulunan sera gazlarının miktarı, su buharı haricinde artış göstermiştir. Bunun sonucunda geçen yüzyılda ortalama yeryüzü sıcaklığında bir derecelik bir artış yaşanmıştır. Çünkü atmosferde miktarı artan sera gazları daha çok miktarda güneş ışığının yeryüzüne erişmesine izin verirken, yeryüzünden yansıyan güneş ışıklarının ışıma ile atmosferden çıkışına engel olmuştur. Eğer ki süreç bu şekilde devam eder ve gereken önlemler alınmazsa, yeryüzü sıcaklığında 1990 ve 2100 yılları arasında 2.5 ile 10.4 derece arasında değişen bir artışın meydana geleceği tahmin edilmektedir (Cass, 2006: 13). Mevsim normallerinin dışında gerçekleşen iklim olayları, deniz seviyelerinde meydana gelen artış ya da bazı gıda maddelerine bulunamaması gibi farklı olumsuzluklarla kendini hissettiren bu durum, iklim değişikliği olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde etkileri dünyanın her yerinde bariz şekilde gözlemlenen iklim değişikliği, dünyanın ve insanlığın geleceğini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Tarihsel olarak dünya üzerinde hâkim olan iklim koşullarında daha önce de değişiklikler gözlenmişti. Dünya kimi zaman şimdikinden daha sıcak, kimi zaman da şimdikinden daha soğuk bir gezegen olmuştur. Daha önce yaşanan iklim değişikliklerinin arkasında okyanus akıntılarında değişim, güneşte meydana gelen yapısal değişimler gibi doğal sebepler yer alırken; son dönemde meydana gelen ısınma eğilimi ise ağırlıklı olarak sanayi devrimi sonrasında gerçekleşen insan faaliyetlerinden kaynaklanmıştır.

1990 sonrası dönemde iklim değişikliği, sıklıkla insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük tehditlerden biri olarak anılır oldu. İklim değişikliği sıklıkla gıda ve su kıtlığı, siyasi istikrarsızlıklar, göç ve çatışma durumları ile bağlantılı olarak ele alındı. Bunun neticesinde geleneksel olarak güvenlik meselesi olarak görülmeyen konu, güvenleştirildi. Herhangi bir ülkenin tek başına mücadele ederek kendini koruyabileceği bir sorun olmayan iklim değişikliği, küresel bir çaba ve işbirliğini gerektirmektedir. Bu doğrultuda 1990'larla birlikte Birleşmiş Milletler çatısı altında yürütülen küresel bir çaba söz konusudur. Bu kapsamda

² Sera gazlarının yarısından fazlası karbon dioksitten meydana gelmektedir.

iklim değişikliğiyle mücadelede devletlerarası işbirliğine resmiyet kazandıran Kyoto Protokolü ve Paris Sözleşmesi imzalanmıştır. Küresel olarak iklim değişikliğine karşı yürütülen mücadelenin önde gelen aktörlerinden biri olan Avrupa Birliği(AB), her iki sözleşmenin imzalanmasında da etkili bir rol oynamıştır.

Bu çalışmanın amacı AB'nin iklim değişikliğine karşı verilen küresel mücadeledeki rol ve etkinliğini analiz etmektir. İlk etapta küresel iklim değişikliği rejiminin gelişimi üzerinde durulacaktır. Sonrasında AB'nin küresel iklim değişikliğiyle mücadele rejiminin oluşumuna katkısı ele alınacaktır. Çalışmanın son bölümünde AB'nin iklim değişikliğiyle mücadeledeki rolü ve etkinliği güçlü ve zayıf yönlerinden hareketle incelenecektir. Çalışmanın genel sonucu AB'nin özellikle son 20 yıllık dönemde iklim değişikliğine karşı yürütülen mücadelede yadsınamaz bir liderlik rolüne sahip olduğu ve bu rolün diğer aktörler tarafından da kabul gördüğü yönündedir.

2. İklim Değişikliğiyle Mücadelenin Küresel Boyutunun Gelişimi

Küresel nitelikte bir tehdit olan iklim değişikliğiyle hiçbir devletin tek başına mücadele edebilmesi ve kendi çabaları neticesinde kendini iklim değişikliğinin neden olduğu olumsuzlukların dışında tutabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla devletlerin iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı tehlikeli süreçten kurtulmaları ya da etkilerini sınırlandırmaları küresel bir sorumluluk bilinciyle hareket etmelerini gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte iklim değişikliğine karşı alınan önlemlerin katlanmayı gerektirdiği ekonomik maliyetler, devletlerin iklim değişikliğine karşı yürütülen küresel mücadeleye karşı direnç göstermesine neden olabilmektedir. Zira bu yönde alınan tedbirler sanayi, ulaştırma, tarım gibi birçok ekonomik sektörün yeniden yapılanmasını çoğunlukla zorunlu kılmaktadır.

1979 yılında 50 ülkeden çok sayıda bilim adamının katılımıyla gerçekleşen Dünya İklim Konferansı uzun dönemde atmosferde birikmekte olan karbon dioksitin olumsuz sonuçları olacağına ilişkin uzlaşa ile sona ererek iklim değişikliğine ilişkin ilk farkındalığın oluşmasına katkıda bulunmuştur. Birleşmiş Milletler Çevre Programı da bu konferansın hemen akabinde varlık kazanmıştır. Program kapsamında yürütülen çalışmalar neticesinde alınacak önlemler konusunda ülkelere güncel bilimsel, teknik ve sosyolojik bilgi sağlamak üzere 1987'de Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change) oluşturulmuştur (Davenport, 2008: 48). Dolayısıyla, bilim ve bilim adamları hem çevresel ve sosyoekonomik boyutlarıyla tehlikeli sürecin farkına varılmasına, gelecekte karşılaşılabilecek muhtemel senaryoların dillendirilmesine ve alınacak önlemlerin şekillenmesine büyük katkı sağlamıştır.

1980'lerin sonlarına gelindiğinde iklim değişikliğine ilişkin önlemlerin alınması ve uluslararası bir çabanın gösterilmesi gerektiği konularında gelişmiş ülkeler arasında bir farkındalık olmasına karşın, bu dönemde ulusal düzeyde alınan önlemler ve konuya ilişkin tutumun uluslararası arenada ifade edilme tarzı itibariyle devletler arasında ciddi farklar söz konusuydu (Cass, 2006: 1). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu'nun (United Nations Framework Convention on Climate Change) oluşturulmasına yönelik ilk adım 1988 yılında Malta tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulan teklifle atılmıştır (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu El Kitabı, 2006: 18). Sonrasında 1992'de Rio'da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı toplanmıştır. Bu konferansta üzerinde çalışılan ve iklim değişikliğini gerçek bir problem olarak tanımlayan çerçeve konvansiyon, devletlerin imzasına sunulmuştur. Konvansiyonun çerçeve belge olarak anılmasında verilecek uluslararası mücadelenin, iklim değişikliğiyle daha iyi başa çıkmaya imkân verecek şekilde dönemsel olarak gözden geçirilmesi gerektiğine dair düşünce etkili olmuştur (Davenport, 2008: 52).

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu, yeterli sayıda devlet tarafından onaylanarak³ 1994 yılında yürürlük kazanmıştır. Konvansiyon kapsamında her sene iklim değişikliğiyle ilgili gelişmeleri tartışmak ve uygulama aşamasında gerçekleştirilecek adımları belirlemek üzere gerçekleştirilen zirvelerin ilki, 1995 yılında Berlin'de toplanmıştır. Günümüzde dünya üzerindeki ülkelerin neredeyse tamamı⁴ bu konvansiyonun bir parçasıdır. Bu kapsamda yapılan görüşmelerde sera gazlarının salınımının sınırlandırılması noktasında hem fikir olunmasına karşın, hâlihazırda kat edilen mesafe sınırlıdır. Anthony Giddens (2013: 14) da bu noktadan hareketle Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülen görüşmeleri gerçek ve somut adımlar üretmek yerine sadece laf üreten beyhude çabalar olarak nitelirmektedir. Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülen çok taraflı müzakereler kadar, bu alandaki önemli aktörler arasındaki ikili görüşmeler de küresel iklim değişikliği rejiminin şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

1997 yılında imzalanarak 2005 yılında yürürlük kazanan ve 2020 yılına kadar geçerli olacak Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler çatısı altında yürütülen çok taraflı müzakerelerin ilk somut başarısı olarak ortaya çıkmıştır. Kyoto Protokolü ile iklim değişikliğine karşı verilecek mücadelede gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayırımına gidilerek, gelişmiş ülkelere bağlayıcı taahhütlerde bulunma zorunluluğu getirilmiştir (Belis, Joffe, Kerremans ve Qi, 2015: 210). Çünkü iklim değişikliğinin bir sorun olarak ortaya çıkmasında büyük bir paya

³ Konvansiyon, 50 devlet tarafından onaylanması sonrasında geçen 90 günün ardından yürürlük kazanmıştır.

⁴ Günümüzde 197 ülke Konvansiyonu onaylamıştır. AB, 2007 Lizbon Antlaşması ile tüzel kişilik kazanmasının ardından Konvansiyonun taraflarından biri haline gelmiştir.

sahip gelişmiş ülkeler, coğrafi konumlarının sağladığı avantajla olumsuz sonuçlardan görece daha az etkilenmelerinin yanı sıra, karşı karşıya olunan olumsuzlukları aşmalarına imkân verecek kaynaklara da sahiplerdir (Wallerstein, 1992). Dolayısıyla, iklim değişikliği ile mücadelenin uluslararası siyasette kendine yer bulmasının ardından gelişmiş ülkelerin geçmiş faaliyetlerinin sorumluluğunu üstlenerek daha fazla taahhüt altına girmeleri ve diğer ülkelerden öncelikli olarak harekete geçmeleri uluslararası bir norm haline gelmiştir.

20. yüzyılın son dönemlerinde yoğunlaşan iklim değişikliğiyle mücadele çabalarının 21. yüzyıla birlikte uluslararası siyasetteki ağırlığında artış meydana gelmiştir. Bu dönemde iklim değişikliği ile mücadele etmeye yönelik alınan tedbirler iki başlık altında ele alınabilir. Bunlardan ilki sorunun kaynağını ortadan kaldırmak üzere ülkelerin sera gazı salınımlarını azaltmak üzere aldıkları tedbirlerdir. İkinci grupta ise iklim değişikliği ve ortaya çıkardığı olumsuzluklardan daha az etkilenmek üzere alınan tedbirler yer almaktadır. İklim değişikliğiyle en etkin mücadele, şüphesiz ki bu iki grup tedbirin eş zamanlı olarak hayata geçirilmesini gerektirmektedir.

2020 yılında yürürlük süresi dolacak olan Kyoto Protokolü sonrasında geçerli olacak uluslararası standartları belirlemek üzere gerçekleştirilen görüşmeler 2009 yılında başlamıştır. Paris İklim Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu'nun Aralık 2015'te Paris'te gerçekleştirilen senelik toplantısında, 195 katılımcı ülkenin temsilcisi tarafından imzalanmıştır. Nisan 2017'de yürürlük kazanan⁵ Paris İklim Sözleşmesi 2020 itibarıyla uygulanacaktır ve uygulama süreci 2030 yılına kadar devam edecektir. Paris İklim Sözleşmesi ile temelde içinde bulunulan yüzyılda, sanayi devrimi sonrası dönemde gerçekleşen sıcaklık artışının 2 derece ile sınırlı kalmasını sağlamak adına gerekli önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır.

Paris İklim Sözleşmesi küresel olarak iklim değişikliğiyle mücadelenin devam ettiğinin ve sistemi geliştirme yönünde siyasi bir iradenin halen korunmakta olduğunun bir göstergesidir. Zira Kanada, Japonya ve Rusya gibi bazı ülkelerin 2012 sonrası dönemde Kyoto Protokolü hedeflerini gerçekleştirmek üzere yeni hedefler belirlemedikleri unutulmamalıdır (Strielkowski, Lisin ve Gryshova, 2016: 74). Paris İklim Sözleşmesi'nin başarılı sonuçlar ortaya çıkaracağına ilişkin umutların yeşermesine imkân veren bir husus da sözleşme kapsamında devletlerce yerine getirilecek taahhütlerin üstten inmece bir yaklaşımla belirlenmek yerine, alttan yukarı bir yaklaşımla taraf ülkelerce belirlenecek olmasıdır. Bu özelliğiyle sözleşme bir yandan imzacı devletler üzerinde yasal olarak bağlayıcı iken, diğer

⁵ Paris İklim Sözleşmesinin toplam sera gazı salınımlarının yüzde 55'inden sorumlu, en az 55 taraf devlet tarafından onaylanarak yürürlük kazanması öngörülmüştü.

tarafından imzacı devletlerin gönüllü katılımına dayanmaktadır. Sözleşme bir taraftan imzacı devletlerden sürekli olarak artan bir çaba içinde olmayı talep ederken; diğer taraftan imzacı devletleri her beş yılda bir yapacakları taahhütleri tespit etmekte serbest bırakmaktadır (Schreurs, 2016: 220). Bu sayede ülkelere kendi hedeflerini belirlerken katlanmaları gereken maliyetlerle, ekonomik çıkarları arasında da makul bir denge kurabilme fırsatını tanınmaktadır (Unver, 2017: 4, 16). Kyoto ve Paris sözleşmeleri arasındaki bu temel farklılığın, ülkelerin taahhütlerini yerine getirme ihtimalleri arttırması söz konusu olabilir. Zira ülkelerin kendileri tarafından belirlenen hedefleri sahiplenmeleri ve bunun sonucunda hayata geçirmek üzere çaba sarf etmeleri daha yüksek bir ihtimaldir. Bununla birlikte Paris İklim Sözleşmesi uyarınca yaklaşık olarak 200 devlet tarafından iletilen ulusal taahhütlerin, sözleşme ile hedeflenen 2 derece hedefini karşılamanın oldukça uzağında olduğu da dikkate alınmalıdır (Sağsen, 2017: 63-64). Dolayısıyla üye devletlerin taahhütleri konusunda serbest bırakılmalarının ortaya çıkardığı dezavantajlar da azımsanmamalıdır.

Paris İklim Sözleşmesi her ne kadar gelişmiş ülkelere iklim değişikliğiyle mücadelede daha fazla eylemde bulunma sorumluluğu yüklese de, tüm katılımcı ülkelerin niyet edilen ulusal yükümlülükleri gösteren belgeler hazırlamaları gerekmektedir (Savaşan, 2017: 108). Bu yönüyle mevcut dönemde sera gazı salınımlarının yaklaşık olarak yarısını üretmekte olan gelişmekte olan ülkeler sistem dışında bırakılmamaktadır. AB, Japonya, Kanada gibi gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik taahhütleri olmaksızın bu konuda kendilerinin daha fazla çaba harcamalarını öngören uluslararası anlaşmalara yanaşmayacaklarını ifade etmeleri bu değişiklikte önemli rol oynamıştır (Held, Roger ve Nag, 2013: 3, 17, 22). Buna karşın, ABD'nin sistem dışında kalmayı tercih etmesi Paris İklim Sözleşmesi'nin etkili bir sonuç üretip üretmeyeceği konusunda kaygıları beraberinde getirmiştir (Martin, 2012: 204).

Küresel düzeyde iklim değişikliğiyle mücadele etmek amacıyla alınan tedbirlere karşın, bu mücadele, gelişmiş Kuzey ile gelişme çabasında olan Güneyin farklılaşan tercihlerini, fosil kaynakları üretip ihraç eden ve bu kaynakları yoğun olarak ihtiyaç duyan ülkeler arasındaki çıkar çatışmasını ve iklim değişikliğinden olumlu etkilenen ve olumsuz sonuçları ile başa çıkmak zorunda kalan ülkeler arasındaki ayrışmayı barındırmaktadır (Davenport, 2008: 50-51). Süreci kendi tercih ve çıkarları doğrultusunda şekillendirmek isteyen çok sayıda aktör ve çıkar odağı söz konusudur. Dolayısıyla iklim değişikliğine karşı verilen uluslararası mücadele ve söz konusu mücadele kapsamında benimsenen önlemler de tüm içe içe geçmiş rekabet, farklılık ve ayrışmaların bir ürünüdür. Bunun sonucunda iklim değişikliğiyle mücadele etmek üzere hâlihazırda alınan önlemler karşı karşıya olunan sorunla

etkin bir şekilde mücadele etmenin bir hayli uzağındadır (Compston ve Bailey, 2008: 1). Ek olarak, dünya üzerindeki devletler her ne kadar bir araya gelerek zararlı gazların salınımlarını sınırlandırmak üzere iddialı adımlar atsalar da, önemli olan bu konunun toplumsal ve bireysel olarak sahiplenilmesini sağlamak gereklidir. Aksi halde alınan tedbirlerin istenen sonuçları ortaya çıkarması bir hayli güçtür.

3. Avrupa Birliği'nin İklim Değişikliğiyle Artan Mücadelesi

AB dünya üzerinde iklim değişikliğine ilişkin tehdit olarak algılanmasının en yüksek olduğu coğrafyalardan biridir. AB vatandaşlarının yüzde 12'si iklim değişikliğini, Avrupa gündemindeki en önemli konu olarak görmektedir. Bu oranla iklim değişikliği, AB vatandaşlarının en fazla dillendirdiği sorunlar arasında altıncı sırada yer almaktadır (Eurobarometer 88). AB vatandaşlarının sahip olduğu bu yoğun tehdit algısı, AB'yi iklim değişikliğine karşı verilen mücadelenin en istekli aktörlerinden biri haline getirmektedir.

AB bütünleşmesinin en başından beri iklim değişikliğiyle mücadele boyutuna sahip olduğundan bahsetmek mümkün değildir. AB'nin temellerinin atıldığı Roma Antlaşması'nda çevre konuları herhangi bir şekilde ele alınmamıştır. AB'nin gündem belirleyen organı konumdaki Avrupa Komisyonu, 1970'lerden itibaren AB'nin bir çevre politikasına sahip olmasını öngören ve üye devletler üzerinde herhangi bir bağlayıcılığı olmayan tavsiye metinleri hazırlamıştır (Wysokinska, 2016: 65). Artan çevre sorunları ve konuya ilişkin duyarlılık 1972 Paris Zirvesi ile birlikte Birliğin çevre alanına müdahil oluş süreci başlamıştır. Ortak bir pazar haline gelmeyi hedefleyen üye devletler çevre konularında Birlik düzeyinde tedbir almaya karar vermişlerdir. Üye devletlerin bu alandaki farklı uygulamaları ortak pazarın etkin bir şekilde işlemesine engel olabilirdi. Konsey 1973 yılında çevre alınması planlanan tedbirleri kapsayan ilk çevre eylem planını benimsemiştir (Sbragia, 1998: 286).

Küresel çevreciliğin başlamasıyla Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi AB üyesi ülkelerde 1980'lerde artış gösteren çevresel hassasiyetlerin bir yansıması olarak Avrupa Tek Senedi ile birlikte Birliğin çevre konularına müdahil olması resmîyet kazanmıştır. AB, 1987 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi ile ortak çevre politikasına sahip bir bütünleşme haline gelmiştir. Bu antlaşma ile birlikte çevrenin korunması ve çevre kalitesinin artırılması AB'nin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. İnsan sağlığının önemsenmesine ve doğal kaynakların dikkatli bir şekilde tüketilmesine işaret edilmiştir. Antlaşmada aynı zamanda kirleten öder, çevresel hasarların acil durum olarak algılanması gibi ilkelere de yer verilmiştir. Zaten AB'nin küresel iklim değişikliği mücadelesinde ön plana çıkması da bu antlaşma sonrasında olmuştur.

Maastricht Antlaşması ile iklimle ilgili konularda oy çokluğu ile karar alınması söz konusu olmuştur. Antlaşma ile aynı zamanda sürdürülebilir büyüme ve kalkınma, AB bütünleşmesine eklenmiştir (Strielkowski, Lisin ve Gryshova, 2016: 69). Amsterdam Antlaşması ile sürdürülebilirlik hedefinin Birliğin müdahil olduğu bütün politika alanları itibariyle dikkate alınması öngörülerek kavramın bütünleşmedeki rolü genişletilmiştir (Roth ve Petcu, 2015: 505). Sürdürülebilir büyüme ve kalkınma kavramı ile çevresel duyarlılıkla ekonomik idealler arasında çatışmacı olmayan bir ilişki kurulmaktadır. Zira sürdürülebilir büyüme ve kalkınma AB üyesi ülkelerin iklim değişikliği konusunu daha fazla sahiplenmesini kolaylaştırmıştır. Ek olarak, 2000 yılında benimsenen Lizbon Stratejisi'nde vatandaşların iyi bir çevrede yaşaması hedefi benimsenmiş ve Stratejinin 2005'te gözden geçirilmesi sırasında iklim değişikliğiyle mücadele vurgusu daha belirgin bir hal almıştır.

2000'de benimsenen Avrupa İklim Değişikliği Programı (European Climate Change Programme) vasıtasıyla AB'nin Kyoto Protokolü'ne uyum sağlamasına yönelik araçlar tanımlanarak geliştirilmiştir. Bu programın ikincisi 2005'te varlık kazanmıştır. Kyoto Protokolünü uygulamak üzere AB Emisyon Ticareti Sistemini kurmuştur. Daha önce ABD'de bazı eyaletlerde uygulanan emisyon ticareti mekanizmasının AB'de hayata geçirilmesiyle dünyanın ilk uluslararası ve en büyük emisyon ticareti mekanizması varlık kazanmıştır. AB Emisyon Ticareti Sistemi tüm ekonomik sektörlerin kapsanmasından ziyade sanayi, enerji ve havacılık gibi sektörlerde faaliyet gösteren büyük oluşumlara odaklanmaktadır. Bu aktörler AB'deki emisyon salınımlarının yaklaşık yüzde 45'ini üretmektedir. Sistem kapsamında yer alan aktörlere belirli bir oranda salınımda bulunmalarına imkân veren maksimum salınım hakları üye devletler muhatap alınarak verilmektedir. Üye devletler arasındaki yük paylaşımı ise üye devletlerin milli gelir düzeyleri temelinde gerçekleşmektedir. Üye devletlerin her yıl Komisyona faaliyetlerine ilişkin raporlama yapmaları gerekmektedir. Üye devletlerce talep edilen haklar Komisyon tarafından incelenerek onaylanmaktadır. Zamanla bu maksimum hakların azaltılması planlanmaktadır. Sistemde aktörlerin birbirine haklarını satmaları, birbirlerinden hak satın almaları ya da kullanılmayan haklarını sonraki senelere devretmeleri söz konusudur. Maksimum limitlere uygun hareket etmeyen aktörler aştıkları miktar kadar ceza ödemek zorunda kalmaktadır. AB Emisyon Ticareti Sistemi ile kapsanmayan yüzde 55'i oluşturan salınımların ise üye devletlerce ulusal düzeyde gerçekleştirilen çabalarla yük paylaşımı mantığı çerçevesinde sınırlandırılması tercih edilmiştir. Bu salınımlar çoğunlukla ısınma, tarım, atık ve hava taşımacılığı haricindeki ulaştırma faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmaktadır (Avrupa Komisyonu İnternet Sayfası). Avrupa Emisyon Ticareti Sistemi tüm eksikliklerine rağmen sera gazları salınımlarının azaltılması açısından uluslararası düzeyde iyi

bir örnek niteliğindedir (Oktem, 2008: 27) ve AB'nin küresel düzeydeki liderlik pozisyonunu güçlendiren bir uygulamadır.

AB'de çevre ve enerji genellikle birlikte ele alınmaktadır. Bu alanlarda üye devletler ile Birlik arasında yetki paylaşımı söz konusudur. Bu yaklaşıma resmiyet kazandıran 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması ile Avrupa Komisyonuna, üye devletleri temsilen devredilen yetki ve sınırlar dâhilinde iklim değişikliği müzakerelerini yürütme hakkı tanınmıştır. Uluslararası iklim değişikliği sözleşmeleri imzalanmalarının ardından AB hukuk sisteminin bir parçası haline gelmektedir. AB'nin iklim değişikliği konusundaki liderliğine katkıda bulunan gelişmelerden biri de üye devletlerin uygulamalarının AB kurumlarınca denetleniyor olmasıdır. AB sistemi içinde üye devletlerdeki uygulamaları üye devletlerden gelen beyanlara göre takip ederek raporlayan bir Avrupa Komisyonu ve sorumluluklarını yerine getirmeyen üye devletler aleyhinde kararlar alma yetkisini haiz bir Avrupa Birliği Adalet Divanı vardır.

AB üyesi devletler AB kapsamında iklim değişikliği ile mücadeleye hizmet eden ortak hedeflere ulaşmak üzere bulunulan girişimlere hem destek olmakta hem de finansman sağlamaktadır. Bu konuda üye devletler arasında teknoloji transferi ve bilgi paylaşımı üst seviyededir. Bu alanda gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetlerinin finansmanında AB bütçesinden de faydalanılmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği ile mücadelede verilen taahhütlerin karşılanması noktasında üye devletler arasında yük paylaşımı söz konusudur (Strielkowski, Lisin ve Gryshova, 2016: 69). Başka bir ifadeyle, AB tarafından uluslararası sözleşmeler bağlamında verilen taahhütler daha sonra üye devletler arasında paylaştırılmaktadır. Taahhütlerin yerine getirilmemesi halinde sorumlu olan ise AB'dir.

2008-2012 döneminde AB, Kyoto Protokolü kapsamında emisyonlarını 1990 seviyesine kıyasla yüzde 8 oranında azaltma taahhüdünde bulunmuştur. Bu dönemde AB'nin toplamda emisyon salınımının azaltılması hedeflenirken Portekiz, Yunanistan, İrlanda ve İspanya gibi bazı üye devletlere emisyonlarını arttırma izni tanındı. Bu ülkelerin neden olacağı fazlalık ise İngiltere, Danimarka, Lüksemburg ve Almanya gibi ülkelerin daha fazla oranda sera gazı salınımlarını azaltmasıyla telafi edilmesi öngörüldü (Sbragia ve Damro, 1999: 57). AB üyesi ülkeler her ne kadar üyelik öncesinde köklü değişiklikler geçirse bile halen üye ülkeler arasında ciddi ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmişlik farkları bulunmaktadır. İklim değişikliği konusunda üye devletlerin farklı muamele görmelerinin arkasında yatan temel gerekçe, üye devletlerin farklı kalkınmışlık oranlarına sahip olmaları ya da hâkim olan farklı koşullar nedeniyle aynı hedefleri karşılama kapasitesinden yoksun olmalarıdır (Cass, 2006: 143-144). Hâlihazırda AB üyesi ülkeler iklim değişikliği ile mücadeleyi daha çok ulusal çıkarlarını öncelikli gören bir yaklaşımla ele almaktadır. Ek

olarak, İngiltere'nin AB'den ayrılması ile birlikte AB iklim değişikliği konusunun en güçlü savunucularından biri olan bir üye devletini kaybedecektir (Schreurs, 2016: 221).

2008 sonrasında AB gündeminin temel konusu haline gelen ekonomik kriz bile AB'yi iklim değişikliği ile mücadeleden alıkoyamamıştır. Krizin etkilerinin en yıkıcı olduğu yıllardan biri olan 2010'da benimsenen AB2020 Stratejisinde iklim değişikliğiyle mücadeleye katkıda bulunan ve 20-20-20⁶ olarak da adlandırılan hedeflere yer verilmiştir. AB2020, üye ülke ekonomilerinin akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeyi başarmasını hedeflemiştir. Belgede sera gazı salınımlarının azaltılmasının yanı sıra çevre dostu yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygın hale getirilmesine ve geliştirilen yeni teknolojiler yoluyla enerji kaynaklarının daha etkin kullanılmasının başarılmasına vurguda bulunulmuştur.

Kyoto Protokolü AB'nin kendi iklim değişikliği ile mücadele stratejisinin ve araçlarının şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Hiç şüphesiz ki Paris İklim Sözleşmesi de bu araçların çeşitlenmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunarak iklim değişikliğiyle mücadelede AB'yi daha donanımlı bir aktör haline getirecektir. Küresel düzeyde benimsenen hedeflerle yetinmeyen ve alınan önlemlerle emisyon düzeyini yüzde 25 azaltan AB, 2050 yılı itibariyle ise emisyon salınımını yüzde 80 ile yüzde 95 arasında azaltmayı hedeflediğini ilan etmiştir. (Avrupa Komisyonu, 2011). AB'yi iklim değişikliği ile mücadele konusunda bu derece aktif olmaya iten faktörlerin başında enerji konusunda AB üyesi ülkelerin yüksek düzeyde dış aktörlere bağımlı olması gelmektedir. Bu nedenle de AB'nin bu çabası enerji güvenliğinin sağlanması hedefine de doğrudan hizmet etmektedir. Dolayısıyla esasında AB iklim değişikliğinden ziyade enerji güvenliğini sağlamaya çalışan bir aktördür. AB dünyanın en büyük enerji ithalatçısı konumundadır. Gelecekte enerji de dışa bağımlılığın fosil kaynakların tükenmesi ve dünya nüfusunun artmasıyla yükselen taleple birlikte enerji kaynaklarının fiyatlarında meydana gelecek olan artışla daha vahim bir alması muhtemeldir. Bu gerçekten hareketle iklim değişikliği ile mücadele AB'ye aynı zamanda azalan ekonomik rekabet edilebilirlik kapasitesini geliştirme fırsatı da vermektedir. Yenilenebilir enerji kullanımına yönelik geliştirilen teknolojiler AB'nin enerji konusunda dışa bağımlılığını azaltarak AB'nin daha düşük maliyetlerle üretim yapmasına katkıda bulunacaktır (Schreurs, 2016: 192). Çünkü özellikle enerjinin yoğun kullanıldığı alanlarda enerji fiyatlarının yüksekliği AB'de üretilen malların dünyanın diğer taraflarından üretilenlere göre daha yüksek maliyetli ve yüksek fiyatlı olmasına neden olmaktadır. AB'nin artan rekabet edilebilirlik düzeyi en nihayetinde ihraç etme kapasitesini arttırarak AB'nin son yıllarda giderek düşen ekonomik büyüme kapasitesini arttıracaktır.

⁶ Avrupa Birliği 20-20-20 Hedefleri, sera gazı salınımlarının en az yüzde 20 azaltılmasını, yenilenebilir enerjinin, enerji tüketimi içindeki payının en az yüzde 20'ye yükseltilmesi ve enerji verimliliğinin yüzde 20 oranında artırılmasını içermektedir.

4. Avrupa Birliği ve İklim Değişikliğine Karşı Yürütülen Küresel Mücadele

Küresel sera gazı salınımına katkısı giderek azalarak yüzde 9'a gerileyen ve bu konuda Çin ve ABD'den sonra üçüncü sırada yer alan AB, daha önce de belirtildiği üzere iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında yürütülen küresel mücadeleye katılımında en istekli aktörlerden biridir. Öyle ki AB bu konuda kendi sorumluluklarını yerine getirmenin yanı sıra, başka aktörleri de kendi sorumluluklarını yerine getirmeye ikna etmek üzere çaba sarf etmektedir. AB iklim değişikliği konusunda verilen küresel mücadelede hem kendisini lider olarak görmekte, hem de bu liderlik geniş bir kitle tarafından kabul görmektedir. Bununla birlikte AB'nin iklim değişikliği konusundaki küresel liderlik konumu başta Çin ve ABD gibi gelişmiş ekonomilerde olmak üzere gelişmekte olan ekonomilerde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak şekillenmektedir (Schreurs, 2016: 220-221).

ABD'nin 1990 sonrası dönemde 1970'den beri izlediği çizginin aksine iklim değişikliğine karşı yürütülen küresel mücadeleye liderlik etme ve katılım gösterme önceliği yok oldu. ABD, özellikle cumhuriyetçi iktidarlar döneminde iklim değişikliğine karşı verilen küresel mücadelede kendi üzerine düşeni yapmaktan oldukça uzak bir tutum benimsedi. Hatta iklim değişikliği mücadele etme konusunda seçim kampanyası sırasında istekli bir tutum içinde olan demokrat Obama da 2008 yılında başkan seçilmesinin ardından karşılaştığı siyasi direnç dolayısıyla ABD politikasında bir farklılık yaratamamıştır (Akçay, 2017: 719). Bu dönemde ABD'nin kendini geri çekmesiyle oluşan güç boşluğunda, iklim değişikliğiyle mücadelede küresel liderlik rolünün yerine getirilmesinde AB oldukça ön plana çıktı. ABD'nin 1997 yılında imza koyduğu Kyoto Protokol'ünden 2001'de resmi olarak çekildiğini açıklamasıyla AB, küresel ölçekte iklim değişikliğine karşı verilen gösterilen çabada lider konumuna yükseldi. Hâlihazırda AB kimsenin yerine getirmekten memnun olmadığı liderlik rolünü oynamaya devam etmektedir (Martin, 2012: 194). Diğer taraftan AB'nin tüm dünyayı bu konuda birlikte hareket etmeye ikna etmek üzere bir liderlik göstermesi de iyi niyetli bir çaba olarak görülmesinin yanı sıra, tüm dünyanın kendisiyle benzer maliyetlere katlanmasını sağlayarak göreceli olarak rekabet etme kapasitesini koruma çabası olarak da yorumlanabilir.

1990 sonrası dönemde AB'nin küresel ölçekte iklim değişikliğine karşı verilen mücadelede temel hedefi uluslararası bağlayıcı anlaşmaların imzalanmasını sağlamak olmuştur. Ek olarak, AB'nin küresel ölçekte iklim değişikliği alanında gerçekleşmesi için çaba sarf ettiği temel hedef sanayi devrimi öncesi döneme kıyasla yaşanan sıcaklık artışını ortalama 2 derece⁷ düzeyinde tutmaktır. 1996'da AB üyesi ülkelerin Çevre Bakanlarından meydana gelen Avrupa Konseyi'nde benimsenen bu hedef, Paris Sözleşmesi ile birlikte

⁷ Bilim adamlarınca bu seviyenin aşılmasının geri dönülemez büyük çaplı riskleri beraberinde getireceği varsayılmaktadır.

AB'nin yoğun baskıları neticesinde küresel bir hedef olarak kabul edilmiştir. Zira liderlik, AB'ye belirli sınırlar dâhilinde gündem belirleme kapasitesi vermektedir İklim değişikliği ile mücadele etmek üzere sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi, kalkınma yardımları sağlaması, çevrenin korunması ve iklim değişikliğiyle mücadele edilmesine katkıda bulunan teknolojilerin ihraç etmesi, AB'nin uluslararası imajını da olumlu etkilemektedir. Bu durum AB'nin uluslararası siyasetteki gücünü ve ekonomik ilişkilerini de beslemektedir (Schreurs, 2016: 192-193). İlâveten, AB'nin zaman içinde iklim değişikliği ile mücadelede savunduğu yüksek standartları kendisinin uygulamaya çalışması ve bu konuda dünya üzerinde en iyi performans gösteren aktör konumunda olması diğer ülkeler üzerindeki etkisini ve dolayısıyla liderlik konumunu olumlu etkilemektedir.

1990'larda iklim değişikliğine karşı yürütülen küresel mücadelede liderliği devralan AB açısından en büyük meydan okuma, Kyoto Protokolü'nün yürürlük kazanmasını sağlamak olmuştur. ABD'nin Kyoto Protokolü'nden çekilmesinin arkasında Çin, Hindistan, Meksika ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerin en büyük ve ekonomik olarak en ilerilerinin sözleşme uyarınca herhangi bir yükümlülük altına girmemeleri büyük oranda etkili olmuştur. AB üyesi ülkelerin, ABD'yi Kyoto Protokolü'ne geri dönmeye ikna etme çabaları herhangi bir sonuç üretmemiştir. ABD'yi ikna etmesinin mümkün olmadığını anlayınca AB, Kyoto Protokolü'nün yürürlük kazanmasını garantilemek üzere sözleşmenin Rusya ve Japonya tarafından onaylanmasını sağlamak üzere büyük çaba sarf etmiştir. Bu iki ülke ise AB'nin bu konudaki istekliliğini sömürerek bir takım kazanımlar elde etmeye çalışmışlardır (Cass, 2006: 205, 213). Ancak en nihayetinde birtakım tavizler vermek zorunda kalsa da AB, bu iki ülkenin Protokolü onaylamasını sağlayarak Kyoto Protokolü'nün yürürlük kazanmasını sağlamıştır. Bu anlamda AB'nin liderlik rolünün gereğini yerine getirdiğinden söz edilebilir.

Kyoto Protokolü'nün yürürlük süresinin dolmasının ardından 2020 yılında işlerlik kazanacak olan yeni bir uluslararası sözleşme üretmeye yönelik çok taraflı görüşmelere, Protokolün yürürlük kazanmasının ardından ivedilikle başlanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen görüşmelerden biri olan 2009 Kopenhag Zirvesi, AB açısından tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Zirve sonucunda AB'nin uzun zamandır çabaladığı geniş kapsamlı, bilimsel temeller üzerinde inşa edilen, iddialı ve bağlayıcı küresel bir uluslararası sözleşme hedefine ulaşamamıştır. Kopenhag Zirvesi'nde AB'nin beklentilerinin aksine yalnızca gayri resmi niyetleri barındıran bir mutabakata varılabılmıştır. İklim değişikliği ile mücadelede yüksek standartlar belirlenmesi konusunda ısrarcı bir tutum içinde olan AB, bu zirve sırasında ve sonrasında konuya ilişkin tutumunda değişikliğe gitmek durumunda kalmıştır. AB'nin iklim değişikliğine karşı verilen küresel mücadelede liderlik rolünü yerine getirmekteki en büyük zaaflarından biri, bu Zirvede

açıkça gözlenmiştir. Üye devletler arasındaki uyumsuzluklar Birliğin tek bir ağızdan konuşmasına engel olmuştur. Derin görüş ayrılıkları neticesinde Zirveden çok kısa bir süre önce ortaya çıkan AB pozisyonu, esneklikten uzak kalarak üçüncü tarafların tepkilerine uygun olarak gözden geçirilememiştir (Martin, 2012: 200). Buna ek olarak, AB kendi ortak pozisyonunu oluşturmak için çok fazla çaba sarf ettiğinden dış aktörlerin konuya ilişkin tutumlarından haberdar olmak ve dış aktörlerin tutumlarını etkilemeye çalışmak konularında yeterli çabayı da sarf edememiştir (Schunz, 2009: 7, 11). Bunun neticesinde AB bu zirvede gelişmiş ülkelerin, sera gazlarının salınımlarını azaltmak üzere daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini savunan çok sayıda katılımcı ülkeyle birlikte davranma olasılığını hayata geçirememiştir.

Daha önceki zirvelerde alınan derslerle, iklim değişikliğiyle mücadele yeni bir küresel rejiminin belirlenmesinin muhtemel olduğu, Paris Zirvesi'nde AB'nin dört temel önceliği olmuştur. Bunlar: Uluslararası bağlayıcı bir sözleşmenin imzalanması; adil, iddialı ve ölçülebilir sera gazı salınımlarını azaltma hedeflerinin benimsenmesi; sözleşme kapsamında belirlenen hedeflere ulaşma performansının düzenli olarak takip edilmesi; açıklığı ve hesap verebilirliği sağlamak adına herkes için geçerli ortak kuralların belirlenmesidir (Oberthür ve Groen, 2017: 3). Paris Sözleşmesi dikkate alındığında, AB'nin bu önceliklerini hayata geçirme noktasında büyük ölçüde başarılı olduğu görülmektedir.

ABD ve Çin kimi zaman daha iddialı olan AB pozisyonunu güçsüz kılmak için ittifak içinde hareket edebilmektedir. Kimi zaman bu iki önemli aktör, AB üyesi devletler arasındaki fikir ayrılıklarını kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanmaya teşebbüs edebilmektedirler (Martin, 2012: 200). ABD ve Çin arasında 2009 yılında başlayan stratejik ve ekonomik diyalog kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler dâhilinde 2014 yılında yapılan ortak bir açıklamadan iki ülkenin çevre konusunda uzlaşmaya vardıkları anlaşılmaktadır (Beyaz Saray Basın Ofisi, 2015). Bu durum bundan sonraki süreçte de iki ülkenin iklim değişikliği konusunda yürütülen uluslararası çabalarda uyum içinde hareket etmesini beraberinde getirebilir. Nitekim Paris Sözleşmesinin imzalanması sürecinde bu iki aktör arasında herhangi bir gerilimin yaşanmamış olması da bu durumun kanıtı niteliğindedir (Tepeciklioğlu ve Demirel, 2017: 89). Bununla birlikte Trump'un başa geçmesinin ardından ABD'nin iklim değişikliği konularında yaklaşımda meydana gelen değişimin Çin'le devam eden diyalog ortamına yansımalarının olacağı da düşünülebilir.

ABD Başkanı Donald Trump seçim kampanyasında söz verdiği üzere başkan seçilmesinin ardından ülkesinin, yeni bir küresel iklim değişikliği rejimi ortaya çıkarmak üzere yürütülen müzakerelerden çekilmesine kararı vermiştir. Bu karar öncesinde AB, sözleşmenin ABD açısından kabul edilebilir hale getirilmesi için yeniden müzakere

edilmesini dahi önermiştir. Zira AB, küresel iklim değişikliğinin ABD ile daha güçlü hale geleceği inancını taşımaktadır. Diğer taraftan AB, ABD'nin bu tür kararı ile ilk kez karşı karşıya değildir. Kyoto Protokolü'nden ABD'nin çekilmesiyle AB gayet başarılı bir şekilde başa çıkarak diğer aktörleri işbirliğine devam etmeye ikna edebilmiştir (Schreurs, 2016: 192). Trump'un bu kararı AB'nin iklim değişikliğiyle mücadelede lider konumunu en azından kısa vadede korumasını garanti altına almıştır.

Çin uzun yıllar boyunca yüksek sera gazı salınım oranlarına gösterilen tepkilere direnerek gelişmiş ekonomilerin bu konuda daha fazla çaba sarf etmesi ve ekonomik ve teknolojik açılardan gelişmekte olan ülkelere yardım etmeleri gerektiğini savunmuştur. Çin, 2009 Kopenhag İklim Zirvesi ile birlikte bu konuda sorumluluk yüklenmek noktasında giderek daha ılımlı bir tutum benimser hale gelmiştir. Çin'in değişen tutumunun arkasında 2006 yılında ABD'yi geçerek dünyanın en çok sera gazı salınımı yapan ekonomisi olması sonrasında artan uluslararası baskılara kayıtsız kalamaması, artan ekonomik gücü ile orantılı olarak dünya siyasetinde bir rol oynamak istemesi, enerji ithal eden bir aktör olarak enerji güvenliği kaygılarına sahip olması ve dolayısıyla yenilenebilir enerji elde etmeye yönelik teknolojilerin geliştirilmesine yatırımlar yapılması gibi faktörler etkili olmuştur (Schreurs, 2016: 222). Çin'in iklim değişikliği konusunda artan hassasiyeti gelecek dönemde AB ile bu konuda daha fazla işbirliği içinde olmasını ve hatta AB'den bu konudaki uluslararası liderliği devralması sonucunu ortaya çıkarabilir.

5. Sonuç

1990 sonrasında devletlerin Birleşmiş Milletler bünyesindeki çabalarına karşın; hâlihazırda devletlerce alınan önlemler, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarını sınırlandırmaya katkıda bulunmakla birlikte felakete dönüşmesine engelleyecek ya da bilim adamlarınca güvenli olarak ifade edilen düzeylere inmesini sağlayacak düzeyde değildir. Dolayısıyla bundan sonraki dönemlerde bu konuda daha fazla işbirliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler çatısı altında alınan önlemlerin yeterli olmayacağı gün gibi ortadayken AB, gibi iklim değişikliği ile mücadelede daha fazlasını yapmak konusunda istekli aktörlerin sayıları artmalıdır. AB liderlik rolü kapsamında bu alandaki diğer önemli aktörlerle iklim değişikliğine karşı verilen mücadeleye yönelik işbirliğini geliştirmelidir. Yani AB çok taraflı müzakere sürecini ikili ilişkilerle tamamlamalıdır. AB'nin 2000'li yılların başında Çin ve Hindistan'la geliştirdiği stratejik işbirliği buna iyi bir örnektir. Bu sayede AB, bu iki büyüyen ekonomiyle iklim değişikliği konularında da fikir alışverişinde bulunmak ve ortaklık yapmak üzere gerekli bir kurumsal yapı elde etmiştir.

Halen uluslararası iklim değişikliği mücadelelerinde ulusal çıkar tanımlamaları ve ekonomik menfaatler baskındır. ABD ve Çin gibi bu konudaki önemli aktörlerin dünyanın geleceğini güvence altına almak güdüsünden ziyade ulusal çıkarları odaklı hareket ettikleri bir ortamda, AB'nin bu alandaki liderliğiyle daha insani bir tutum sergilemektedir. AB bu alanda hem üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye hem de karşı karşıya olduğu tüm meydan okumalara ve kısıtlara rağmen etkin bir liderlik sergilemeye çabalamaktadır. AB'nin iklim değişikliği ile mücadele için yürütülen küresel mücadeledeki başarısının arkasında, ekonomik çıkarları ile iklim değişikliğiyle mücadelenin gerektirdikleri arasındaki uyumun fazla oluşu büyük bir paya sahiptir.

Kaynakça

- Akçay, Ekrem Y. (2017). "Barack Obama Dönemi ABD-AB İlişkileri", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4): 713-731.
- Avrupa Birliği 20-20-20 Hedefleri. (https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2018).
- Avrupa Komisyonu İnternet Sayfası. (https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2018).
- Avrupa Komisyonu. (2011). "A Roadmap for Moving to a Competitive Low Carbon Economy in 2050". Brüksel. (https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5db26ecc-ba4e-4de2-ae08-dba649109d18.0002.03/DOC_1&format=PDF, Erişim tarihi: 21 Nisan 2018).
- Belis D., Joffe, P., Kerremans, B., Qi, Y. (2015). "China, the United States and the European Union: Multiple Bilateralism and Prospects for a New Climate Change Diplomacy". *CCLR*. 3: 203-218.
- Beyaz Saray Basın Ofisi. (2015). "U.S.-China Joint Presidential Statement on Climate Change", (<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/09/25/us-china-joint-presidential-statement-climate-change>, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2018).
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu El Kitabı. (2006), (<https://unfccc.int/resource/docs/publications/handbook.pdf>, Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2018).
- Cass, L. R. (2006). *The Failures of American and European Climate Policy*. State University of New York Press: Albany.
- Compston, H., Bailey, I. (2008). "Introduction". Hugh Compston ve Ian Bailey (Ed), *Turning down the Heat: The Politics of Climate Policy in Affluent Democracies* içinde (s. 1-11). Palgrave Macmillan.
- Davenport, D. (2008). "The International Dimension of Climate Policy Turning down the Heat: The Politics of Climate Policy". Hugh Compston ve Ian Bailey (Ed), *Affluent Democracies* içinde (s. 48-62). Palgrave Macmillan.
- Eurobarometer 88, Ağustos 2017. (<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2143>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018).
- Giddens, A. (2013). *İklim Değişikliği Siyaseti* (Çev. Erhan Baltacı). Phoenix Yayınları: Ankara. (Özgün eser 2009 tarihlidir).
- Held, D., Roger, C., Nag, E. M. (2013). "Editor's Introduction", David Held, Charles Roger ve Eva Maria Nag (Ed), *Climate Governance in Developing World* içinde (s. 1-25), Polity Press.
- Martin, R., M., F. (2012). "The European Union and International Negotiations on Climate Change: A Limited Role to Play". *Journal of European Research*, 8(2): 193-209.
- Oberthür, S., Groen, L. (2017). "The European Union and the Paris Agreement: Leader, Mediator or Bystander?". *Wires Clim Change*, 8: 1-8.
- Öktem, A. U. (2008). "Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikasında Yeni Bir Politika Aracı: Emisyon Ticareti". *Akademik İncelemeler*, 3(1): 19-29.
- Roth, A., Petcu, C. (2015). "Sustainable Development, Energy and Climate Change in the European Union". *Practical Application of Science*, 3(1): 503-512.
- Sağsen, İ. (2017). "Uluslararası İklim Değişikliği Müzakereleri: Çevre Duyarlılığı Mı Yoksa Yeni Bir Uluslararası Mücadele Alanı Mı?". *Alternatif Politika*, 46-69.
- Savaşan, Z. (2017). "A Brief Assessment on the Paris Climate Agreement and Compliance Issue". *Uluslararası İlişkiler*, 14(54): 107-125.

- Sbragia, A., M. (1998). "Institution-Building from Below and Above: The European Community in Global Environmental Politics", Wayne Sandholtz ve Alec Stone Sweet (Ed), European Integration and Supranational Governance içinde (s. 283-303). Oxford: Oxford University Press.
- Sbragia, A., M., Damro, C. (1999). "The Changing Role of the European Union in International Environmental Politics: Institution Building and the Politics of Climate Change". *Government and Policy*, 17: 53-68.
- Schreurs, M. A. (2016). "The Paris Climate Agreement and the Three Largest Emitters: China, the United States and the European Union. *Politics and Governance*", 4(3): 219-223.
- Schunz, S. (2009). "European Union Foreign Policy and Global Climate Change: Towards a Comprehensive European Climate Diplomacy?", Leuven Centre for Global Governance Studies Policy Brief. No. 12.
- Strielkowski, W., Lisin, E., Gryshova, I. (2016). "Climate Policy of the European Union: What to Expect from the Paris Agreement?". *Romanian Journal of European Affairs*, 16(4): 68-77.
- Tepeciklioğlu, A., O., Demirel, M. (2017). "İngiliz Okulu Kuramı Perspektifinden Uluslararası Çevre Sorunları". *Alternatif Politika Dergisi*, 70-106.
- Ünver, H. A. (2017). "Paris İklim Antlaşmasına Teorik Yaklaşım: Neo-NeoTartışması Eko-Marksizm ve Yeşil Kapitalizm". *Uluslararası İlişkiler*, 14(54): 3-19.
- Wallerstein, I. (1992). "The West, Capitalism and the Modern World System". *Review*, 15(4): 561-619.
- Wysokinska, Z. (2016). "The New Environmental Policy of the European Union: A Path to Development of a Circular Economy and Migration of the Negative Effects of Climate Change". *Comparative Economic Research*, 19(2): 57-73.